

ČLANCI I RASPRAVE

Stjepan Čovo

APOSTOLSKA POBUDNICA „POMIRENJE I POKORA”

Objavljivanjem apostolske pobudnice *Pomirenje i pokora*, 2. prosinca 1984. god. završio se dugi put VI. sinode biskupa koja je raspravljala o *Pomirenju i pokori u poslanju Crkve*.

VI. sinoda biskupa trajala je od 29. IX. do 29. X. 1983. na kojoj je sudjelovao 221 sinodalni otac, predstavnici iz svih mjesnih Crkava, predstavnici redovničkih poglavara, Rimske kurije te članovi koje je imenovao sam Sv. Otac.

Sinoda je pokazala da je ona susret biskupa, praktična škola univerzalnosti i kolegijaliteta s Papom na čelu. Ili ono što je Ivan Pavao II. rekao za sinodu 30. IV. 1983.: „Sinoda biskupa je oblik izražavanja kolegijalnosti biskupa. Svi biskupi Crkve na čelu s Rimskim biskupom, Petrovim nasljednikom 'trajno je i vidljivo počelo i temelj jedinstva kako biskupa tako i mnoštva vjernika' (LG 23), formiraju kolegij koji nasljeđuje apostolski na čelu s Petrom. Solidarnost koja ih veže i briga za cijelu Crkvu očituju se na najsavršeniji način kad su biskupi sakupljeni 'cum Petro et sub Petro' na ekumenskom saboru. Između sabora i sinode postoji očita kvalitativna razlika, ali, uza sve to, sinoda izražava kolegijalitet na dosta uzvišen način iako ne onako kako ga izražava sabor.” (L'Osservatore Romano 1. 5. 1983, 1-2).

Sinoda je počela zajedničkim euharistijskim koncelebriranim slavljem. Sam rad i tijek sinode odvijali su se pod dubokim dojmom kanonizacije Leopolda Bogdana Mandića, uzora ispovjednika našega doba, a završetak je označen križnim putom na Trgu sv. Petra.

Svaka sinoda, pa tako i VI. sinoda biskupa, ima tri dijela: pripremu, rad i zaključak. Za vrijeme pripreme konzultiraju se biskupske konferencije čime se želi naglasiti važnost radova i istaći teološku bît same sinode. Da bi sinoda što bolje uspjela i da bi sinodalni oci imali pred sobom predmet raspravljanja u svim njegovim dimenzijama i oblicima, izgrađen je *Instrumentum laboris* (Radni dokument) i upućen biskupima, klericima i svim vjernicima da lakše odvagnu otajstvo otkupljenja, da se u dušama ljudi osvježe osjećaji Boga i grijeha kao i velikodušnost Božjega praštanja te samog značenja sakramenta pokore. A sve to s ciljem za napredak kršćanina i čovjeka kao i za obnovu samoga društva.

Sam je Papa u istoj prigodi 30. IV. 1983. rekao Savjetu generalnog tajništva sinode biskupa i istakao važnost sinode za Crkvu danas: „Sinoda biskupa dala je velik doprinos služenju II. vat. saboru i to još može pružiti u primjeni i razvoju saborske orijentacije” (L'Oss. Romano 1. 5. 1983, 1-2). Tom cilju služi i VI. sinoda biskupa.

Sinoda biskupa počinje prije početka zasjedanja, a da li traje poslije završetka zasjedanja? To zavisi o tom koliko će se smjernice i zaključci sinode provesti u stvarni život Crkve, koliko će zaključci zahvatiti dušu i srce svakoga pojedinog vjernika, da istinski proživljava sadašnji trenutak Crkve koji ona proživljava a preko sinode upućuje svim ljudima dobre volje.

Kard. Martini je 30. IX. 1983. svrnuo pozornost na važnost sinode, zacrtao putove istraživanja, naglasio njihov smisao, istakao jedinstvenu nutarnju snagu koja treba prožimati cijeli rad sinode.

Pastoralni rad

Crkva je svojim poslanjem pozvana naviještati pomirenje i put obraćenja svim ljudima. Zato se, kao članovi Crkve, moramo pitati, da li smo sposobni to danas svijetu i pružiti? Da li smo spremni priteći u pomoć čovjeku koji je ostavljen na putu, vidati njegove rane poput dobrog Samaritanca? Svjedočimo li milosrđe i. Gospodnje otkupljenje? „Biti milosrdan prema drugima jest stil života, bitna i trajna oznaka kršćanskog poziva” (*Dives in misericordia*, 14).

Sinoda je posebno naglasila poslanje Crkve da ostvari i nastavi otkupiteljsko i pomirno djelo Isusa Krista za ljude svih vremena. Isus je počeo svoje poslanje na zemlji propovijedanjem pokore: „Obratite se i vjerujte u Radosnu vijest” (Mk 1,15). On je poticao na pokoru (usp. Lk 15), primao je grešnike i njih mirio s Ocem (usp. Lk 5,20.27-32), ozdravljao bolesne, otpuštao grijehe. Poslije uskrsnuća šalje apostole i cijeli svijet da krste sve narode. On šalje Duha Svetoga nad apostole i daje im vlast otpuštanja i zadržavanja grijeha (usp. Iv 20,19-23). Apostoli primaju poslanje propovijedanja, koji u ime Kristovo propovijedaju pokoru i otpuštenje grijeha (usp. Lk 24,27). Te je svetopisamske osnove naglasio Ivan Pavao II. na završetku rada Sinode „U stvari, ako 'Bog sam može otpuštati grijehe' (Mt 2,7), to je božanska vlast koju je on povjerio Crkvi.”

Krist je povjerio apostolima i njihovim nasljednicima posebni ministerij „pomirenja” (2 Kor 5,18) s vlašću vezanja i odrješenja. Red spasenja u svojoj kristološkoj, eklezijalnoj i sakramentalnoj dimenziji uključuje ministerij Crkve kao nešto što je nužno, kao jedini put k Ocu, a to je Krist koji je prisutan i djelotvoran u Crkvi koja je njegov sakrament.

Brige

Sinoda nije bila lišena briga i zabrinutosti. Predsjedništvo je od skupina tražilo razradu triju pitanja: spoznaju grijeha, pojedinačnu ispovijed i slučaj općeg odrješenja te odgoj službenika. Mnogi su se bojali da se takva impostacija problematike ne zatvori preveć u crkvene okvire ili na samu ispovijed. Ritam rada je bio takav da se nije moglo zadržavati na jednom problemu, pa je takav ritam rada nametnuo široke poglede gledanja koji su se u sinodalnoj auli raspravljali.

Problemi su se iznosili slobodne i otvoreno. Rad u skupinama davao je mogućnost provjeravanja iskustava i produbljivanja problematike. Pojedini su se „circuli” držali strogo naznačenih uputa koje je predložilo predsjedništvo tako da su se ograničili na gornja tri pitanja. Drugi su, naprotiv, radije posegli za cjelokupnošću pitanja koja su bila povezana s izlaganjem kard. Martinija.

Kad su se u auli iznijele sinteze radova pojedinih skupina, sve je više dolazila do izražaja nesigurnost. Doprinosi tolikih biskupa bili su vrijedni, ali, kako je bilo 12 skupina, bilo je čestih ponavljanja, pa je rad gubio na svojoj sintezi. To je bio čas najveće nesigurnosti, jer se nije jasno vidio pravac kojim se treba uputiti i što činiti da se ne izgubi veliko bogatstvo koje je bilo na samom početku rada.

Kard. Martini, gledajući tu izgubljenost, intervenira kratkim interventom u želji da pomogne sinodalnim ocima i skrene im pažnju na pojedine intervente. Tim postupkom želi spriječiti zaključne *propositiones*, ali ipak tako da unaprijed ne odredi shemu.

Dva su bitna vida njegova interventa: metodološki i pozorno osluškivanje svih glasova. Metodološki vid on naziva „centralnim pitanjem sinode”, tj. on u njemu želi naglasiti kakva je veza između sakramenta pokore i ozdravljenja socijalnog stanja radi podjela koje vladaju među ljudima. Zato ih treba gledati u jedinstvenom kutu gledanja. Naglašeno je poslanje pomirene Crkve i Crkve koja je pomirnica u svijetu danas. Kardinal se zato pita: na koji način Crkva mora odgovoriti tom svom poslanju u današnjem svijetu putem obnove svoje pokorničke i pomirne prakse?

Za pozorno osluškivanje svih glasova u razvojnim etapama Sinode kard. Martini predlaže dvije važne integracije: doktrinarnu i pastoralnu. Doktrinarna narav treba produpsti evanđeoski i sakramentalni korijen koji stoji na početku pomirnog poslanja Crkve. To se nalazi u evanđelju milosrđa i u pashalnom savezu što uprisutnjujemo u euharistijskom slavlju. Biblijski likovi proroka, dobrog Samaritanca, svjedoci blaženstava na gori dat će nam konkretne kriterije pomirnom poslanju. Pastoralni dio će pružiti veću širinu katehetskim vidovima te općem odgoju svijesti pomirenja koje treba razvijati da se bolje označi svrha koja je eminentno pastoralna u cijelom svom radu.

Ti su prijedlozi kard. Martinija bili gotovo službeno tumačenje kako treba radove dalje nastaviti.

Dokument je zaista papinskog magisterija Ivana Pavla II., ali njegove teme-
lje nalazimo u radu Sinode, pa s pravom možemo reći da je to ugledni dokument
same Sinode. Sveti Otac želi iznijeti „suvremenim muževima i ženama” (br. 1)
ono što se u doktrinarnom i pastoralnom bogatstvu Sinode čini providonosno
za život ljudi u sadašnjem trenutku povijesti. U tom su dokumentu sakupljeni gla-
vni zaključci Sinode u jednu cjelinu.

Po prvi put, otkad su se počele sazivati sinode 1967. god., jedan sinodalni
dokument nosi naslov *apostolska postsinodalna pobudnica*. Poslije svestranog i
opsežnog rada na Sinodi o pomirenju u poslanju Crkve, završetka radova Sinode,
pastoralnih iskustava u svjetlu evanđelja, sinodalni su oci povjerili Papi, kao općem
pastiru Crkve, glavi biskupskog kolegija i predsjedniku Sinode, zaključke svoga
rada u želji da on sam spremi jasan dokument o tako važnom pitanju za sadašnji
trenutak Crkve. On je to očekivanje ispunio. Dokument je upućen sinovima Cr-
kve, ali i svim drugim ljudima, koji se Crkvi obraćaju sa zanimanjem i iskrena
srca. On je, kaže sam Papa, „dug istini i pravednosti — djelo same Sinode” (br.
4), jer potječe od Sinode, „njezine daljnje ili bliže priprave” (ib.).

Na ovom mjestu možemo pobrojiti sve one izvore čiji je nauk ušao u konač-
nu redakciju apostolske pobudnice. To su Radni dokument (Instrumentum la-
boris), interventi u sinodalnoj dvorani ili u povjerenstvima (circuli minores) te
63 prijedloga (Propositiones). Papa je crpao sve to „iz silnog bogatstva sinode”
i pružio narodu Božjem „naukovnu i pastoralnu poruku o temi pokore i pomi-
renja” (ib.).

Dokument *Pomirenje i pokora* podijeljen je u tri dijela. Ovdje ćemo poku-
šati iznijeti njegove glavne sastojke, da bi njegova poruka što dublje ušla u naš
život i životnu praksu.

I. OBRAĆENJE I POMIRENJE ZADAĆA I OBAVEZA CRKVE

Možemo se pitati zašto su se jedna sinoda i papinski dokument toliko poza-
bavili temom *pokorom i pomirenjem* koja danas, izgleda, mnoge ne zanima?
Ili zašto Crkva danas naglašava Isusove riječi „Obratite se i vjerujte evanđelju”
(Mk 1,15)? Crkva i danas shvaća svoje poslanje koje je primila od Krista te poziva
na obraćenje srdaca i pomirenje ljudi s Bogom i među sobom, jer da tako ne čini,
izdala bi zadaću koju je primila od Krista. Zato pobudnica naglašava ono što je
GS već naglasila: „*Osobno obraćenje* nužan je put što vodi *slozi među osobama*”
(usp. GS 10). Pastoral je obraćenja uvijek zanimao Crkvu kroz vjekove a današnjeg
Papu na poseban način. To dokazuju njegove enciklike *Redemptor hominis* i
Dives in misericordia. To je naglašavao i Ivan XXIII. i Pavao VI. kad su pozivali
cijeli svijet i Crkvu da proslavi 1975. godinu kao svetu godinu. Htio je da „obnova
i pomirenje” budu središnja misao značajnog jubileja. Pomirenje je bila središnja
tema „jubilarne godine proglašene kao spomen-slavlje 1950. obljetnice Otkuplje-
nja” (br. 4), koju je proglasio Ivan Pavao II. za god. 1982/83.

Kako Crkva nalazi grešnog čovjeka i grešni svijet? Sinodalni su oci sagledali današnji uzdrmani svijet i nastojali „otkriti korijene podijeljenosti” (br. 2). Oni su sagledali i nabrojili neke od žalosnih društvenih pojava našega vremena i naglasili pravo na život i ljudsko dostojanstvo, pravo na slobodu općenito i na vjersku slobodu posebno; naglašene su razne diskriminacije, nasilja i terorizam, mučenja i pritisci, gomilanje raznog oružja, nepravedna podjela bogatstva (usp. br. 2). To je žalosna konstatacija današnjeg stanja u svijetu i nikakva najava pesimističkih ili apokaliptičkih vremena, nego traženje lijeka tim ranama današnjega društva. U tu životnu stvarnost, u taj „uzdrmani svijet” (ib.) Crkva donosi nadu.

Crkva je naglasila da odjeci i podjele u svijetu imaju odraza i u Crkvi, koja je dio današnjega svijeta. Pitamo se, dakle, odakle tolika današnja zla, gdje tražiti njihove uzroke, njihovo korijenje? Koga za to zvati na odgovornost: narav, strukture, stvari? Crkva je na Saboru odgovorila na ta pitanja kad je rekla da je korijen tih neuravnoteženosti u „čovjekovu srcu” (GS 10). Čovjek je podijeljen u sebi samom, a odatle su tako brojni razdori kako u društvu tako i u Crkvi.

Pobudnica je još jednom naglasila da se korijen razdora nalazi u „rani što je u dubini čovjekova srca. Mi tu ranu, u svjetlu vjere, nazivamo grijehom, počev od *istočnoga grijeha* što ga svatko u sebi nosi. . . pa do grijeha što ga čini svatko zloupotrebljavajući svoju slobodu” (br. 2). Središte ljudske drame danas, kao i uvijek, jest drama ljudskoga srca koja se nalazi u njegovoj savjesti.

Čežnja za pomirenjem

To podijeljeno čovjekovo srce čezne za mirom kako nutarnjim a tako i vanjskim, želi odstraniti razdore i lomove, a posebno „čežnja za pomirenjem” jest prisutna kod mnogih. Ta čežnja za ozdravljenjem može olakšati čovjekov napor pomirenja. „Čežnja za pomirenjem i samo pomirenje bit će posvemašnji i djelotvorni u mjeri u kojoj zahvate — i to sa svrhom da je iscijele — prvobitnu razdijeljenost što je korijen svih ostalih, a to je grijeh” (br. 3).

To je ključ Sinode. Temeljni uzrok svakog razdora i podjela među ljudima a i pred Bogom Sinoda vidi u grijehu. Nema obraćenja bez priznanja vlastitoga pada, vlastitoga grijeha. Zato Sv. Otac i sama Sinoda pridaju veliku važnost obraćenju, pokori i sakramentu pokore.

„Otkriće” Sinode jest uvjerenje i svijest da „osobno obraćenje jest nužni put slozi među ljudima” (br. 4). Iskrenim obraćenjem ljudskoga srca počinje socijalno pomirenje koje dosiže sve vidove čovjekova života: obitelj, školu, posao, institucije, narod, društvo. Jedini veliki odgovornik u svijetu jest čovjek. Ako on ozdravi, počinje obnova, ozdravljenje društva. Bez njegova obraćenja svaka promjena struktura bit će nepotpuna i nestalna jer zao čovjek može pokvariti i najbolje strukture.

Obraćenje srca, iako je nešto nutarnje, najintimnije, ima veliki odjek naveni i zahvaća socijalni život čovjekov. U tom okviru govora o pokori, pomirenju i

obraćenju logično se nameće govor o grijehu, Božjem milosrđu, vrijednosti pokore, posebno sakramentalne pokore. Takvo gledanje čovjeka, čovječanstva i u njima stvarnosti grijeha daju sinodalnom dokumentu punu važnost, veličinu i sadašnjost.

Prispodoba o pomirenju

Da osvjetli „obraćenje srca”, Ivan Pavao II. slijedi put teološkog promatranja koji se temelji na biblijskoj osnovi s jasnim pastoralnim ciljevima. On odmah donosi prispodobu o rasipnom sinu (usp. Lk 15,11-32) i njegovu životu van oćinskog doma. Dok je sin daleko od oca, otac ipak čuva netaknutu ljubav prema njemu, čeka ga kad će se povratiti. To je put svakoga čovjeka koga je napast odvojila od Oca, ali Otac upravo čeka povratak sina i „na dolasku ga grli i pripravlja stol za gozbu” (br. 5). Najviše nas iznenaduje „svećani doček i očeva ljubav prema sinu koji se vraća”. Tu gledamo znak Božjeg milosrđa. Bog je uvijek spreman na oprostjenje.

A sin koji je ostao kod kuće s ocem često je slika ljudskoga vladanja. On mlađem bratu predbacuje ludovanje i ne shvaća dobrotu oca. „Njega rasrđuje i ozlovoljuje očeva dobrota i milosrđe; sreća što je brat pronađen, za njega poprima gorak okus” (br. 6).

U Crkvi ima rasipnih sinova i braće koji ostaju kod kuće, koji se od nje nisu udaljili, ali su zatvorene duše, uska srca i pogleda. Ova prispodoba upozorava Crkvu na tu i takvu ljudsku povijest, da ne napusti i zaboravi one koji su se od nje udaljili. Ona će im skretati pozornost radi čega su se od nje udaljili i otišli iz očeve kuće te stvorili sebi prolazne idole. Crkva treba biti osjetljiva i spremna primiti svakog časa svoga „rasipnoga” sina koji se k njoj vraća. U njoj se treba utjeloviti briga i ljubav Oca, traženje povratka izgubljenog sina i otići mu u susret da ga zagrlji.

Na izvorima pomirenja

Pomirenje je Božji dar koji se ostvaruje u otajstvu Krista otkupitelja, pomiritelja, koji oslobađa čovjeka od grijeha u svim njegovim oblicima. Posebno njegova smrt na križu, vazmeno otjastvo njegove smrti i uskrsnuća kao otkupiteljskog Kristova čina mora ponovno oživjeti u srcima ljudi. Pogled na križ, Golgotu, mora nas sjećati kako se pomiriti s Bogom a ujedno i s ljudima. To je ključ čitanja Sinode i sinodalnog dokumenta: Krist je pomiritelj grešnog čovjeka s Bogom.

Krist je povjerio poslanje pomirenja apostolima koji djeluju u njegovo ime, ali i zajednici vjernika Crkvi povjerena je riječ *pomirenja* da se ono ostvaruje u svijetu. Tu je zadaću i poruku Crkva uvijek ostvarivala i propovijedala tijekom povijesti od apostolskog doba do sada — a na posljednjoj biskupskoj sinodi i ovim

papinskim dokumentom na poseban način. Crkva ne samo da mora biti pomirateljica nego ona mora biti pomirena Crkva, da njezini članovi žive „kao novi ljudi u duhu i življenju pomirenja” (br. 9).

Na taj se način očituje smisao same Crkve i njezinog života i rada u ljudskoj povijesti. Zato ona treba čuti i naviještati evanđelje milosrđa, slaviti pashalni savez i biti u životu „pšenično zrno koje padne u zemlju i umre i donese velik rod” (usp. Iv 12,24). To je plodni put Crkve koja od Krista prihvaća dar pomirenja i pokazuje ga i svjedoči svijetu kako je on kao onaj koji „stoji među braćom kao poslužnik” (usp. Lk 22,27).

Božji pothvat i služba Crkve

Čovjek je u napasti, potican je od Zloga i vođen ohološću, da svoju slobodu usmjeri protiv Gospodina, raskine savez s onim koji ga je stvorio i otkupio. Ipak Bog ostaje vjeran, on je „bogat milosrđem” (Ef 2,4), čeka, traži, poziva, da se ljudi okupe „oko njegova stola u radosti slavljenja oprostjenja i pomirenja” (br. 10).

Crkva nastavlja tu službu i zadaću pomirenja. Poziva čitav ljudski rod da se obrati i povjeruje u Radosnu vijest i s Pavlom govori: „Dajte, pomirite se s Bogom” (2 Kor 5,20). Crkva je svijetu *sakramenat*, znak i oruđe pomirenja najprije kao pomirena zajednica koja svjedoči Kristovo djelo i Krista uprisutnjuje, tumači Sveto pismo i prenosi ljudima Božju ljubav i svakome pokazuje putove pomirenja s Kristom. Crkva to čini, osim gore spomenutim sredstvima, i preko sakramenata.

Cijela Crkva, zemaljska i nebeska, združene su s Kristom na pomirenju svijeta s Bogom. U otajstvu općinstva svetih ostvaruje se sveopće pomirenje na najdublji i najplodonosniji način za spas svijeta.

Jedan od putova pomirenja jest propovijedanje. Crkva moli za pomirenje, ističe zloću grijeha, naglašava nužnost obraćenja i pomirenja. Još djelotvorniji način propovijedanja jest propovijedanje životom, svjedočenje, da kršćani izjavljuju ljubav Kristovu u svom životu i vladanju koju im je Krist ostavio u baštinu. To će biti dokaz pripadnosti Kristovu kraljevstvu i sigurnost da će nastati „uljudba ljubavi” (usp. br. 12).

II. LJUBAV VEĆA OD GRIJEHA

U ovom dijelu dokument želi naglasiti koji je osnovni uzrok svake podjele među ljudima a na prvom mjestu koji je uzrok odcjepljenja od Boga. Odmah daje odgovor i kaže: to je grijeh. Priznati da je čovjek grešnik, da je sklon grijehu jest prvi preduvjet obraćenja, Čovjek nije uspijevaao u svojim naumima i svojim djelima ako nije gledao na Boga, ako je samo gledao i pazio na horizontalnu dimenzi-

ju a zaboravio i zapustio vertikalnu, tj. zaboravio svoj odnos s Bogom. Očit primjer takva vladanja imamo u Babelu i njegovoj kuli (usp. Post 11,1-9).

Ivan Pavo II. u pobudnici prelazi na grijeh i naširoko prikazuje narav, težinu, osobnu i zajedničku dimenziju grijeha. Nastoji nam ocrtati *ostajstvo grijeha* i *otajstvo bezakonja* (usp. Rim 7,7-25; Ef 2,2; 6,12). Prikazani su prizori neposluha prvih praroditelja i graditelja babilonske kule. Sve se to može svesti na zajednički nazivnik: isključenje Boga, kidanje s Bogom, neposluh Bogu, biti bogovima, a danas će se tomu pridružiti nijekanje samoga Boga i njegove opstojnosti preko pojave ateizma.

Raskid s Bogom donio je kao logičnu posljedicu razdor među braćom. Ukoliko čovjek odbija da se Bogu podloži, njegova je ravnoteža poremećena i u njegovu se biće uvlače suprotnosti i sukobi. Takav čovjek prenosi nutarnje sukobe i na vanjski svijet. Zbog toga pobudnica posvećuje mnogo prostora općenito kao i društvenom grijehu.

Grijeh je uvijek „čin osobe” (br. 16), jer je čin slobode čovjeka pojedinca a ne čin neke skupine ili zajednice. Može čovjek biti pod utjecajem raznih nutarnjih i vanjskih činilaca, ali ostaje istina da je ljudska osoba slobodna pa je njegov grijeh njegov, a ne grijeh izvanjskih zbiljnosti, struktura, sistema ili drugih faktora. Čovjek osobno stječe vrline ili krivnju.

Kad je govor o *društvenom grijehu*, želi se naglasiti da se grijeh svakoga odražava na određen način i na drugima: „Nema grijeha, pa ni najnutarnijeg i najtajnovitijeg, da je u potpunosti čin pojedinca i da se isključivo tiče samo onoga koji ga je počinio” (br. 16). Grijeh ima opasnih posljedica na cijelu crkvenu zajednicu i ljudski rod.

Na poseban način dokument govori i naglašava kako se društveni grijeh protivi ljubavi prema bližnjemu, uperen je protiv ljudske osobe, njegove slobode i dostojanstva, općeg dobra i njegovih zahtjeva, odnosa između različitih ljudskih zajednica, da možemo govoriti o društvenom zlu. Ipak takav govor o društvenim grijesima i društvenom zlu ne smije podcjenjivati odgovornost pojedinaca, da svatko kao pojedinac snosi dio odgovornosti protiv koje se mora boriti i nju odstraniti.

Kad Crkva govori o grešnim *situacijama* i o *društvenim grijesima*, to je ponašanje više — manje vladanje skupina, blokova i država, ali je to i plod brojnih *osobnih grijeha* (usp. br. 16). U korijenu bilo koje *grešne situacije* uvijek su ljudi grešnici.

Smrtni i laki grijeh

Čovjek je uvijek razmatrao o težini grijeha i njegovim posljedicama. Crkva se o tom pitanju izjašnjavala i tumačila vrstu i težinu grijeha. I sada donosi bitne sastojnice grijeha iako je svjesna da u konkretnim prilikama ne može odrediti granice grijeha.

Govor o grijehu nalazimo u SZ a posebno u NZ. Crkva, preuzimajući nauk iz NZ, govori o smrtnom i lakom grijehu jer ima grijeha što je na smrt i grijeha koji nije na smrt (usp. 1 Iv 2,22). Ivan želi istaknuti težinu bñti grijeha, a to je odbacivanje Boga otpadništvom i idolopoklonstvom te stvorene stvari na taj naćin postaju idoli, lažni bogovi (usp. 1 Iv 5,16-21). To nalazimo i u Matejevu evanđelju (Mt 12,31-32), gdje se radi o „bogohulstvu protiv Duha Svetoga” a to je odbijanje Boga, njegove milosti i samog počela spasenja. U svjetlu NZ učitelji i teolozi su pravili razliku smrtnog i lakog grijeha, što i ovaj dokument donosi i naglašava: „Sa svom predajom Crkve mi *smrtnim grijehom* nazivamo ćin kojim ćovjek slobodno i svjesno odbacuje Boga, njegov zakon, savez ljubavi što mu ga Bog nudi te se radije okreće sebi samomu, nekoj stvorenoj i ogranićenoj zbiljnosti, nećemu što je protivno Boćžjoj volji (*conversio ad creaturam*)” (br. 17).

Neki su sinodalni oci predlagali trostruko razlikovanje grijeha na: lake, teške i smrtno želeći reći da meću teškim grijesima postoji odrećena stupnjevitost. Odbacuje se svoćenje smrtnog grijeha na ćin „*temeljnog opredjeljenja*” (br. 17).

Poslije govora o grijehu dokument govori o gubitku osjećaja grijeha, ćiji je korijen u ćovjekovoj ćudorednoj savjesti. Dok govori o gubitku osjećaja grijeha, naglašava da kao što nije moguće u potpunosti izbrisati osjećaj za Boga niti ugasiti savjest, tako ne išćezava u potpunosti ni osjećaj grijeha.

Ipak pod utjecajem mnogostrukih ćinilaca moralna savjest kod mnogih ljudi potamni, pomraći se, iskrivi ili umrtvi. U takvu poloćaju pomraći *osjećaj grijeha* a time i *osjećaj za Boga*. Dokument dalje kaće: „kad se izgubi temeljno nutarnje uporište, nestaje i osjećaj grijeha” (ib.).

Ako postavimo pitanje zašto ta pojava u naće vrijeme, dobivamo odgovor iz onoga što je gore rećeno: kriza savjesti i osjećaja za Boga dovode do gubitka osjećaja grijeha. K njima se pridrućuje „sekularizam” koji iskljućuje Boga, a naglasak stavlja na akciju i proizvodnju. Ne vodi raćuna da ćovjek gubi svoju dušu i osjećaj grijeha.

Taj gubitak osjećaja grijeha dolazi i zbog dvoznaćnosti humanistićkih znaćnosti, utjecaja sredine i proćlosti na ćovjeka da on nije sposoban ućiniti istinski ljudski ćin pa ni grijeh, jer se nalazi pod utjecajem etike koja sve relativizira. Dokument je joć naglasio da takvo stanje ima svoje korijene „u pouci mladih, sredstvima priopćavanja, u samom obiteljskom odgoju” (ib.). K tomu joć dolazi *nijekanje Boga*, jer grijehom ćovjek prekida sinovski odnos s Bogom, on živi kao da Bog ne postoji, on ga briše iz svoje svakidašnjice. Time se gubi smisao za onostranost, a naglašava osobna samodostatnost. Pogreške i krivnje se gledaju samo na drućstvenom podrućju, gdje potamnjuje ideja o Boćžjem oćinstvu i Boćžjem gospodstvu nad ćovjekom.

I na podrućju crkvene misli ima propusta koji oslabljuju osjećaj grijeha: pretjeranosti proćlosti zamijenjene su sadašnjim pretjeranostima. Prije se posvuda gledao grijeh a sada ga nigdje nema; danas se naglašava Boćža ljubav mjesto stro-

gosti. Ima propusta u teologiji, propovijedi, katehezi, duhovnom vodstvu kojim se briše istinski osjećaj grijeha, a isto tako u praksi sakramentalne pokore.

Zato dokument kaže: „Ponovna uspostava pravog *smisla grijeha* jest prvi način da se suočimo s obziljnom duhovnom krizom što pritišće čovjeka našega doba” (ib.). To znači vratiti se načelima razuma i vjere koji poštivaju čudoredni nauk Crkve te kroz katehezu oživjeti spasonosni osjećaj grijeha, prihvaćanje crkvenog učiteljstva te brižljivijeg pristupanja sakramentu pokore.

Postoji *mysterium iniquitatis* grijeha, ali on nije glavni činilac, a još manje pobjednik. Kad bi to bilo, plan bi Božji ostao neispunjen ili poražen. To se neće dogoditi jer se u dinamizmu povijesti uključio i dinamizam *mysterium pietatis*. Kako bi pobijedio čovjekov grijeh, Bog je ušao u ljudsku povijest, uzeo ljudsko tijelo, nosilac je spasenja, on je Očev poslanik. To otajstvo pobožnosti jest otajstvo samoga Krista, otajstvo njegove muke i smrti, njegova uskrsnuća i proslave. Kroz to otajstveno životno počelo kršćanin „da ne bi griješio ili da bi se oslobodio grijeha, u sebi ima samoga Krista i otajstvo Krista koje je otajstvo pobožnosti” (br. 20).

Kršćaninu se nameće zahtjev da odgovori svojom pobožnošću na očinsku Božju pobožnost. U tom smislu ta pobožnost postaje snaga obraćenja i pomirenja, sukobljava se s bezakonjem i grijehom. Kristovo otajstvo aktivira kod kršćanina duhovnu snagu da život provodi po evanđelju, jer ga to isto Kristovo otajstvo podržava da se čuva grijeha, da se dostojno vlada „u kući Božjoj koja je Crkva Boga živoga” (1 Tim 3,15) (usp. br. 21).

Put obraćenja neće u tom smislu biti neka apstrakcija nego konkretni život koji se otvara vrednotama. Čovjek će postati svjestan da je grešan, da upada u grijeh, jer bi drukčije sebe varao (usp. 1 Iv 1,8). Sa Psalmistom će priznati da je začeo u bezakonju (usp. Ps 51/50/7).

Bog će ispuniti svoja obećanja, jer je bogat milosrđem (usp. Ef 2,4), i on neće uzmaknuti pred našim grijehom, našim uvredama. Njegovo milosrđe i ljubav moćniji su od grijeha, jači od smrti, snažniji i velikodušniji od naših uvreda. Ta se ista ljubav utjelovila, muku i smrt podnijela i otkupila nas plaćom svoje krvi. Tada izbija iz nas zahvalnost i govorimo: „Dâ, Gospodin je bogat milosrđem” — „Gospodin je milosrdan” (br. 22).

III. PASTORAL POKORE I POMIRENJA

Poslije izražene svijesti koju Crkva ima o sebi samoj i o čovječanstvu, podjelama i zlu koje je u svijetu, Crkva treba razmotriti snagu pomirenja koju joj je Bog povjerio da spasi čovjeka. Dokument ukazuje sredstva koja će Crkvi pomoći oko pomirenja i poticanja punog pomirenja ljudi s Bogom i ljudi među sobom. Ta sredstva nisu neke teorijske tvrdnje koje stoje daleko od života nego pokora i pomirenje kao „trajan i svakodnevnik čovjekov napor. . . što donosi plodove u životu upravo zahvaljujući činima pokore” (br. 4).

Crkvi su povjerena na poseban način dva sredstva od njezinog Utemeljitelja kako doći do pomirenja: kateheza i sakramenti da preko njih stupi u dijalog, u kontakt u cilju trajnog i obnovljenog života unutar Crkve, s drugim zajednicama, organizacijama i strukturama koje se bore da se premoste sukobi i svi zajedno porade na uspostavi sloge (usp. br. 25).

Pastoralni je dijalog potreban na različitim područjima života i različitim razinama. Dijalogu je posvetio značajan dio svoje prve enciklike Pavao VI. *Ecclesiam suam*. Crkva time priziva u pamet da započeti dijalog s Crkvama i crkvenim zajednicama te zajednicama ljudi koji traže Boga treba podupirati, pri čemu ona izbjegava „olaki optimizam” (br. 25), ali i nepovjerenje, kolebljivost i odlaganje. Posebno se naglašava dijalog pomirenja, obraćenja i pokore kao osnova trajne društvene obnove i mira među narodima.

Kateheza je privilegirano mjesto pomiriteljskog djelovanja Crkve. Blizina s riječju Božjom pospješuje odgoj za vrijednost pokore i pomirenja.

Biblijska pouka mora biti ishodište kateheze da čovjek učini „obrat duha” kako bi se „okrenuo Bogu” (br. 26), pokajao se i činio pokoru za svoje grijehe. Kateheza se mora proširiti na savjest i njezino oblikovanje, grijeh i osjećaj grijeha napasti, post, milostinju, posljednje četiri stvari čovjeka. To će Crkva nastojati ostvarivati preko propovijedi, predavanja, rasprava, kružoka, tečajeva vjerske kulture kao i pučkih misija.

Posebno sredstvo pastoralne pokore i pomirenja jesu sakramenti: krštenje kao temelj spasenja, potvrda „kao dovršenje krsta i sakramenta inicijacije”, euharistija kao „znak posvećenja, znak jedinstva, veza ljubavi”, sakramenta reda, svjedoči, gradi Božju obitelj, brani i čuva zajedništvo; sakramenat ženidbe znak je Kristove ljubavi prema Crkvi, bolesničko pomazanje kao znak konačnog obraćenja Gospodinu, prihvaćanje boli i smrti kao pokore za grijehe.

Ipak najveću pažnju treba posvetiti sakramentu pokore, *ispovijedi*, koja je par excellence *sakramenat pokore*, koji je zato *sakramenat obraćenja i pokore*. VI. je sinoda o tom sakramentu posebno raspravljala jer taj sakrament ima osobito značenje u pomirenju s Bogom i ljudima.

Sakramenat pokore i pomirenja

Dokument rasvjetljava glavne dimenzije tog sakramenta, iako zna da on „ne iscrpljuje pojmove obraćenja i pomirenja” (br. 28). Crkva je uvijek vrednovala liturgijske i „paraliturgijske” oblike pokore, ali nijedan od tih čina nije znakovitiji, božanskiji, djelotvorniji, uzvišeniji i pristupačniji od sakramenta pokore.

Često se čula riječ da je „*sakrament pokore u krizi*” (br. 28). Oci su htjeli i nastojali osvijetliti uzroke krize i zacrtati put za pozitivna rješenja za dobro ljudskoga roda. Crkva je na Sinodi obnovila svoju vjeru u taj sakrament da oproštenje dolazi snagom moći Kristove otkupiteljske krvi. Potrebno je bilo obnoviti

tu vjeru jer se isticalo ono negativno u tom sakramentu: „Doista, sakrament ispovijedi izložen je brojnim opasnostima, kao što su: s jedne strane, potamnjenost čudoredne i vjerske svijesti, gubitak osjećaja grijeha, razobličeno pojmaja, nedovoljna revnost za istinski kršćanski život; s druge strane, tu i tamo rašireno shvaćanje po kojem se oprostjenje može od Boga izravno dobiti, pa i redovitim putem, bez pristupanja sakramentu pomirenja, kao i uhodano pristupanje tom sakramentu bez posebne revnosti i duhovne samoniklosti, što je možda posljedica izobličenog i pogrešnog poimanja učinaka tog sakramenta” (br. 28).

Posebno se naglašava vlast otpuštanja grijeha koju je Krist povjerio svojoj Crkvi, apostolima, da je prenose svojim nasljednicima, a izražava se kroz lik službenika sakramenta pokore — ispovjednikom, koji djeluje „in persona Christi”. Ispovjednik postaje čovjeku *brat*, milosrdan i vjeran pastir, koji uvijek traži izgublenu ovcu. Zato ga trebaju resiti *ljudske odlike* razboritosti, rasuđivanja, odvažnosti prožete blagošću i dobrotom. Za tu se službu treba ozbiljno spremati spoznajama s različitih područja teologije, pedagogije, psihologije kao i provođenjem dubokog i iskrenoga duhovnog života.

Ispovijed je sakramenat *praštanja* koji je Crkvi podijelio Krist kao dar svoje dobrohotnosti i „čovjekoljublja” (usp. Tit 3,4) što ga podjeljuju službenici pokore sakramentalnim odrješenjem. Naglašeno je „da je za kršćanina *sakramenat pokore redovit put* da zadobije oprostjenje i otpust teških grijeha počinjenih nakon krštenja” (br. 31), uloga *sakramenta pokore* u životu, da je taj sakramenat „svojevrstan sudbeni čin” (ib.), koji ima terapeutsko ili lječiličko obilježje, čini pokornika da spozna i ispovjedi grijeh, da postane svjedok pomirenog života. Posebno je naglašeno pokornikovo *pokajanje*, odlučno odbacivanje grijeha i odluka da ga neće počinuti. A navlastito je naglašeno: „da *priznavanje grijeha* redovito mora biti pojedinačno a ne skupno jer i sam je grijeh duboko osobna stvar” (br. 31). Tako će pokornik dobiti odrješenje i činiti pokoru kao zadovoljštinu za počinjene grijeha.

Nema ništa osobnije ni intimnije od osobne ispovijedi. Nitko se ne može pokajati namjesto pokornika niti u njegovo ime zatražiti oprostjenje, ali ujedno ima isti taj osobni čin i društveni značaj. Ta dva obilježja individualnosti i crkvenosti nastojao je *Ordo paenitentiae* jasno istaknuti i ostvariti u samome slavlju. Osobno pomireni čovjek postaje novi čovjek koji rađa pomireni svijet.

Upućen je poziv svećenicima, službenicima sakramenta pokore da često i savjesno prakticiraju sakramenat pokore.

Oblici slavlja

Oblici pokorničkog slavlja koje predviđa obnovljeni *Ordo paenitentiae* omogućuju da se slavljenje sakramenta pokore prilagodi određenim pastoralnim okolnostima. Na prvom se mjestu naglašava pomirenje pojedinih pokornika kao norma-

lan i redovit način slavljenja tog sakramenta, zatim drugi oblik pomirenja više pokornika s pojedinačnom ispovijedi i odrješenjem. U svjetlu sinodalne diskusije govori se o pomirenju više pokornika s općom ispovijedi i odrješenjem a u skladu novog *Zakonika kanonskog prava* (kan. 961-963). Točno su određeni uvjeti kada je dopušteno slaviti takav način pomirenja.

Crkva je još jednom ozakonila drevnu pokorničku praksu da je pojedinačna i cjelovita ispovijed grijeha s pojedinačnim odrješenjem *jedini redovni način* kojim se vjernik, svjestan teškoga grijeha, pomiruje s Bogom i Crkvom (usp. br. 33). Ako je netko upotrijebio treći oblik pokorničkog slavlja, on uključuje i obavezu redovne, cjelovite i pojedinačne ispovijedi grijeha čim prije, jer ne može pristupiti ponovnom općem odrješenju. Dalje se daju upute pastirima za neke osjetljive slučajeve, kao npr. slučaj rastavljenih i ponovno vjenčanih ili onih koji skupa žive suprotno zakonu, kao i svećenika koji se nalaze u iregularnim situacijama. Nitko se od tih ne smije osjetiti napuštenim, nego da majčinskom dobrotom Crkve mogu doći do punog pomirenja koje jedino Gospodin poznaje.

Pobudnica se završava riječima ohrabrenja i nade, pozivom na jednodušnost i oproštenje. Zazivom Presv. Trojstva i preporukom u Marijin zagovor želi da poslušni u vjeri svi vjernici prihvate upute, naputke i smjernice sadržane u ovom dokumentu i da ih provedu u djelo.

Zaključak

Na kraju se možemo upitati: koje plodove očekujemo od VI. sinode biskupa? Koje će posljedice nastati poslije apostolske pobudnice Pomirenje i pokora u svijesti i životu današnjega čovjeka? Želja je Sinode i pobudnice da ljudi prihvate evanđeoski poziv „Obratite se i vjerujte u radosnu vijest” (Mk 1,15). Poticaj na pomirenje i pokoru jest želja da ozdravi čovjekovo srce od grijeha kojim se ruši harmonija s Bogom i braćom, jest veliki doprinos za povijest našega vremena, pa koliko ljudi prihvate pozive i smjernice Sinode i ovoga postsinodalnog dokumenta, toliko će doprinijeti pomirenju čovječanstva.

Nismo se ograničili na komentar apostolske pobudnice nego smo radije imali na pameti bogatstvo koje ona u sebi krije i njega smo htjeli iznijeti kako s doktrinarnoga tako i s pastoralnog gledišta. To je i želja samoga Pape. Dokument nam se tako prikazuje pun pastoralne i misijske brige koja se treba ostvarivati danas u svijetu. Ako se to ostvari ili pospješi pomirenje i pokora, dokument postizava svoju željenu svrhu.